

- 2 Het idee voor het ontwikkelen van deze lessenserie komt voort uit een samenwerkingsproject rondom taalgericht vakonderwijs tussen de SLO, het APS, de HVU en CED/Het Projectbureau. Doel van dit project is om in verschillende steden elementen van taalgericht vakonderwijs uit te werken/ in te voeren en door middel van uitwisseling van de verschillende ervaringen het concept 'taalgericht vakonderwijs' verder in te vullen.
- 3 De lessenserie werd ontworpen door Riek van Rijswijk, taalcoördinator op het Grafisch Lyceum Rotterdam en werkzaam op Het Projectbureau. Marleen Miedema van de SLO ontwikkelde de toetsuggesties en de aanwijzingen voor tussentijdse beoordeling. John Gelens, docent geschiedenis, voerde de lessen uit.

Ebbens, S., S. Ettekenov & J. van Rooijen, *Praktijkboek samenwerkend leren*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1997.

Kamp, M., R. Bots & G. Kruit, *Atlas: taalgericht vakonderwijs door samenwerkend leren. Taalactiviteiten voor aardrijkskunde en geschiedenis*. Proefversie. Rotterdam, Het Projectbureau 1999.

Lewis, M. & D. Wray, *Developing children's non-fiction writing. Working with writing frames*. Scholastic, Warwickshire, 1995.

Riel, W. van e.a., *Taallijnen 1 vbo/mavo*. Den Bosch, Malmberg, 1997.

Rijswijk, R. van e.a., *Leven in een stad. Geschiedenislessen voor leerjaar 1 van het vmbo*. Interne uitgave. Rotterdam, Het Projectbureau, 2000.

Wilschut, A. e.a., *Sporen 1 vbo/mavo. Geschiedenis voor de onderbouw*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1998.

Carla Diemont & Yvonne de Jager-Struik:

Taalgericht vakonderwijs op het Vader Rijncollege te Utrecht

Carla Diemont en Yvonne de Jager-Struik zijn werkzaam op het Vader Rijncollege in Utrecht. Zij beschrijven hoe zij op hun school binnen het taalgericht vakonderwijs (tvo)-project leerlingen samenwerkend laten leren en lezen. Carla Diemont geeft voorbeelden van taalgerichte opdrachten en groepswork bij biologie en verzorging. Yvonne de Jager-Struik, taalcoördinator op het Vader Rijncollege, maakt duidelijk onder welke omstandigheden tvo op een school kan slagen.

De televisie en de kranten staan er tegenwoordig vol van. Taalonderwijs deugt niet. En nog minder als het gaat om de zogenaamde zwarte scholen. Alleen al het woord 'zwart': een steeds verder polariserende wereld van verschil aanduidend. Een taalkwestie?

Op elke VMBO-school, zoals het Vader Rijncollege in Utrecht er ook een is, bestaat van oudsher een taalachterstand. Historisch gezien blijken leerlingen van voorheen de ambachtsschool en de varianten die hierop gekomen zijn, moeite te hebben met het lezen en het begrijpend lezen van de vaktaal en een hoeveelheid Nederlandse woorden. De oorzaken kunnen liggen in het vermogen van het kind, maar ook in de omstandigheden waarin het kind leeft. Iedereen kent de verhalen over kinderen in de jaren vijftig en zestig, die door hun sociaal-economische achterstand niet die opleiding kregen die zij qua capaciteit aan hadden moeten kunnen. Ook nu is dit proces zichtbaar aanwezig. Veel kinderen die hun wortels in een andere cultuur dan de westerse hebben (laten wij ophouden om over zwarte scholen en alloch-

tonen te praten!) zullen vanwege dit culturele verschil een achterstand oplopen, waardoor zij vele malen meer energie moeten besteden en wilskracht vertonen dan westers opgevoede kinderen om een bepaalde positie te bereiken in de maatschappij. 'Dit meisje spreekt slecht Nederlands. Ze is pas drie jaar in Nederland. Helaas, maar ook al zou ze het kunnen, zij zal hierdoor de mavo nooit halen', is nog steeds een uitspraak die in de dagelijkse praktijk van de school te horen is.

Het Vader Rijncollege hecht veel waarde aan taal en zorg. Een betere taalvaardigheid zorgt over het algemeen voor een betere positie binnen onze maatschappij. Een van de projecten die daarvoor ondernomen wordt, is het taalgericht vakonderwijs binnen de meer-talige en interculturele klassen van het college (zie het kader hiernaast).

Na één jaar ervaring met het project zien wij dat de desoriëntatie van leerlingen die ontstaan is omdat leerlingen nu eenmaal een andere denk- en beleevingswereld hebben dan de meeste leraren, langzaam maar zeker omslaat in enthousiasme, doelgericht werken, waarbij eigen verantwoording genomen wordt. De leraar heeft door het samenwerkend leren van de leerlingen de tijd gekregen om waar te nemen, waardoor zijn reflectie gebaseerd is op realistische feiten (en niet meer op veronderstellingen en allerlei theorieën uit boeken!). Een reflectie, bedoeld om beter aan te sluiten op de beginsituatie en de beleevingswereld van de leerling. De ij van het 'lijden onder' wordt op het Vader Rijncollege een nieuw ei, waaruit een actief leerklimaat met een optimale taalbeheersing ontstaat, bijdragend aan het emancipatieproces van alle leerlingen. Een proces waar zowel leerlingen als hun ouders én schoolmedewerkers zich wel bij voelen.

Carla (docente verzorging en biologie)

De vraag werd aan mij gesteld of ik iets wilde opschrijven over mijn ervaringen met taalgericht onderwijs in de lessen biologie en verzorging. Een reflectie op mijn werkwijze? Daar moest ik over na denken.

Het volgende zal voor velen geen onbekend fenomeen zijn. Nadat kinderen mijn klas binnen waaien, zitten zij in het gunstigste geval binnen een redelijke tijd aan een tafeltje

Schooltaalbeleid Vader Rijn

Jaren negentig	aanstelling taalcoördinator
1996	deelname aan posterproject (ontwikkeld in Rotterdam)
1999	deelname aan Cento project (taalgericht vakonderwijs)

Taken taalcoördinator:

- initiëren van projecten/ bestudering van nationale en internationale ontwikkelingen;
- maken van taalbeleid en creëren van een draagvlak binnen de school (het scheppen van een professionele cultuur ten aanzien van taal);
- ondersteunen van docenten, daar waar nodig is: supervisie, aanzetten tot intervisie, aanreiken van verschillende didactische vaardigheden.

Uitgangspunt

Het mag duidelijk zijn dat het lesgeven op een VMBO-school geen sinecure is. Het vergt een grote mate aan didactische vaardigheid, inzicht in toekomstig werkveld en culturele diversiteit en menselijkheid. Het klassikale lesgeven bijvoorbeeld oogt harmonieus, maar levert voor leerlingen nauwelijks 'grijpbare' stof op. Grijpbaar in die zin dat de leerling de aangereikte stof in zijn dagelijks leven weet te integreren.

Men moet rekening houden met het feit dat 85% van de beschikbare tijd en energie van een docent nodig is voor de uitvoering van het dagelijks werk en 15% overblijft voor de ontwikkeling en verandering (Schoon, 2000). Daarbij is het echter noodzakelijk dat docenten bereid zijn om aan dit laatste mee te werken en in staat zijn om eraan mee te kunnen werken. Om deze professionele cultuur te creëren merkt Ger Schoon van het APS op: 'wanneer team en leiding dit zo doen dat je je geholpen voelt, in plaats van in het defensief gedrongen, is er een grote kans dat de beschikbare 15% voor verandering goed benut wordt.'

met boek en werkboek voor zich. Getraind om zo snel mogelijk het einddoel – een 'sociaal wenselijk' ingevuld werkboek – te bereiken, hebben ze nauwelijks tijd om te luisteren, laat staan de opgegeven paragraaf uit het boek door te lezen. Het boek gaat zo snel mogelijk de tas weer in. Ik moet maar aangeven welke bladzijden uit het werkboek gemaakt moeten worden. Zij reageren ver-

volgens geïrriteerd als ik de antwoorden niet snel genoeg geef. We laten de moed zakken en raken in het ergste geval totaal uitgeblust voordat het einde van de dag bereikt is. Zelfs al heerst er een prettige werksfeer in de klas en kan er klassikaal les gegeven worden, dan nog blijkt vaak dat het rendement de volgende dag laag is. 'Juf, dat hebben we niet gehad!'

Elke keer als dit gebeurt, schiet mij het verhaal van een collega te binnen. In korte eenvoudige en heldere bewoordingen legde de aardrijkskundeleraar de kinderen uit hoe zij een weerkartaar moesten maken. De samenwerkende tweetallen kregen verschillende opdrachten: de een schrijft, de ander tekent de kaart. Op het bord stond de kapstok beschreven, bestaande uit vijf woorden die in het verhaal opgenomen moesten worden. Wat bleek de volgende les: 'een weerkartaar, meester? Nooit gehad! Wat is dat?' Het was een belangrijk breekpunt voor de leraar. 'Raak ik gefrustreerd, vind ik dat die kinderen niets kunnen en willen, hoe lang nog naar mijn pensioen, óf ga ik bij mijzelf te rade wat er nu niet goed gegaan is?' Na zijn dagelijkse zelfreflectie op de fiets en onder de douche gooide hij het roer om. Hij is daarna weerberichten met ze gaan bekijken en analyseren. Vervolgens ging het opstellen van het weerbericht hen veel beter af.

Vanuit het project 'taalgericht vakonderwijs' wordt onder andere binnen mijn vak biologie en verzorging bekeken in hoeverre een gevarieerde didactische aanpak, verwerkingsmethoden en toetsing het rendement laten stijgen. In plaats van 'juf, dat hebben we nooit gehad' hoor ik nu vaker 'weet je nog wel, juf?' Dat deze wijzigingen in eerste instantie veel werk met zich meebrengen mag duidelijk zijn, omdat de bestaande methoden hier niet in voorzien.

In tweede instantie levert het meer op, wat betreft tijd, leereffecten en werkplezier voor mij en leerlingen. Kinderen groeien weer. Het afhaken behoort tot het verleden.

Samenwerkend leren en lezen

Waaruit bestaat mijn invulling van taalgericht vakonderwijs? Hieronder geef ik een aantal voorbeelden.

Samenwerkend leren en lezen betekent dat

groepjes van vier gezamenlijk de leerstof opnemen en verwerken. In elke les krijgt een ieder een papier waarop stapsgewijs aangegeven wordt wat zij moeten doen. Elk lid van de groep krijgt een eigen rol met bijbehorende verantwoordelijkheden toebedeeld (zie afbeelding 1).

Ik wil drie voorbeelden noemen van mijn invulling van taalgericht vakonderwijs:

LEZEN Bij het lezen van een stuk tekst krijgt leerling 1 de rol van lezer, leerling 2 de rol van schrijver van moeilijke woorden, leerling 3 de rol van tijdsbewaker en leerling 4 de rol van coördinator, samenvatter of presentator. Het voordeel van een dergelijke aanpak is dat ik, als leraar, zeer snel inzicht krijg in het niveau van lezen, begrijpen en dergelijke. Kinderen raken aan de praat over de stof en stellen elkaar vragen. Klassikaal passieve kinderen zijn opeens actieve samenwerkende kinderen geworden. In een les over AIDS-preventie lezen de kinderen hardop een stuk tekst uit een voorlichtingsblad voor jongeren. De lezers hoorde ik hakkelen over woorden als immuunsysteem, infectie, bacteriën, afweersysteem. De diverse schrijvers kregen, zonder interventie van mijn kant, direct de opdracht om deze woorden op de flap te vermelden. De aandacht was gewekt, waarna ik beeldend het een en ander heb kunnen uitleggen. Ik heb daarbij verschillende dilemma's aangestipt, die tot levendige discussies hebben geleid in de groepjes.

ACTIVEREN Ik kies ervoor om de lesstof niet als eerste te behandelen, maar laat leerlingen eerst zelf proberen, de voorkennis activeren, waarnemen en geef ruimte voor creatieve denkprocessen. Om het hoofdstuk 'Ordenen' (planten, dieren, schimmels, bacteriën, een indeling gebaseerd op celwand, celkern en bladgroen) te behandelen laat ik kinderen zelf een indeling in organismen maken, op grond van eigen waarnemingen. Zij leren dan dat mensen verschillend zijn in waarnemen (de biologische ordening is er maar één uit de vele die je kunt bedenken!) en dat het ordeningsproces afhankelijk is van het doel dat men zich stelt. Voor mij blijft op deze manier meer tijd over om groepjes of kinderen individueel te begeleiden, gericht en op

Vorbereidingschema De bloedsomloop

Opdracht: **NAAM:** **KLAS:**
thema 3 (blz 95 t/m 107) leren door samen te werken in groepjes van 4.
Je hebt 5 lessen de tijd hiervoor.
Les 1: 8 februari; les 2: 15 februari,
Les 3: 22 februari; Les 4: 7 maart;
Les 5: 14 maart: presentatie
Iedereen krijgt een eigen taak.
Let goed op dat iedereen zijn werk maakt!
Je helpt elkaar natuurlijk! Om te helpen!

**Taken:**

1. Lees thema 3 (blz 95 t/m 107) goed door. Van je docent krijg je een lijst met moeilijke woorden. Opdracht: zet deze woorden op alfabet. Zoek de betekenis op van de woorden en schrijf deze achter de woorden op. Gebruik hierbij je biologieboek, een woordenboek, een beeldwoordenboek en een encyclopedie. Zoek 20 woorden uit de puzzel die jij belangrijk vindt en maak daarvan een woordspel.
2. Lees thema 3 (blz. 95 t/m 107) goed door. Zoek goed uit hoe het hart werkt. Maak van het hart een grote tekening, (thuis kun je het hart ook namaken van ijzer of ander materiaal). Zet de namen erbij. En schrijf een verhaal over de werking In dit verhaal moet je met eigen woorden schrijven:
 - * hoe het hart werkt
 - * wat een hartinfarct is
 - * wat betekent hartzeer
 Maak 5 interviewvragen over hartzeer (geen gesloten vragen!!) en interview je ouders.
3. Lees thema 3 (blz. 95 t/m 107) goed door en maak de vragen en opdrachten uit je werkboek. Werk deze goed uit. Laat ze controleren en zorg ervoor dat iedereen een copie krijgt van de antwoorden. Iedereen moet de antwoorden in zijn eigen werkboek overschrijven.
4. Lees thema 3 (blz 95 t/m/ 107) goed door. Zoek goed uit wat bloedvaten zijn. Maak een tekening hoe het bloedvatenstelsel er in je lichaam uit ziet. Schrijf een verhaal hoe het bloed van het hoofd naar de tenen kan komen en omgekeerd. Met eigen woorden!!
 Wat zijn spataderen en hoe kun je ze krijgen?
 Maak 5 goede interviewvragen (geen gesloten vragen!!) en interview 2 mensen bij jou in de buurt, die last hebben van spataderen.

Voor iedereen!!

Zorg dat je materiaal er goed uitziet! Jullie krijgen in je groepje allemaal hetzelfde cijfer voor:
Presentatie, materiaalzorg, samenwerking.
Individueel krijg je een cijfer voor het werk dat je zelf hebt ingebracht en de werkboeken.

Afbeelding 1: Leerlingen krijgen taken.



Afbeelding 2: Een goed eindproduct.

maat, waarbij ik het belangrijk vind om sociale vaardigheden (in dit geval 'het belang van opruimen om iets te bewaren') te benadrukken. Er is ook meer tijd voor sociale groepsaspecten. Onmisbaar in een meertalige klas om respect bij te brengen voor 'anders denkenden' of 'anders zijn' en de meerwaardige die dat kan hebben voor zichzelf. Een andere zinvolle manier om de voorkennis te activeren is het maken van een woordspin. Bijvoorbeeld: schrijf het woord 'zintuig' op. Rondom het woord schrijven de kinderen vervolgens alles op wat volgens hen met een zintuig te maken heeft. Als leraar weet je dan waar je op in kunt haken en zie je dat veel kennis allang passief aanwezig is.

EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID De groep is verantwoordelijk voor het eindproduct dat elke les ingeleverd moet worden. Het kan ook voorkomen dat het eindproduct na drie of vier lessen door de groep voor de klas gepresenteerd moet worden. Zo krijgt elk groepje kinderen uit jaar 2 de opdracht om het thema bloedsomloop met elkaar te verwerken. Ik praat niet. Zij praten, overleggen en maken keuzes met elkaar. Het vroegere

'houd je mond' is nu 'ik hoor jullie niet praten'. Ook zullen mogelijke onderlinge conflicten eerst uitgepraat moeten worden om samen te kunnen werken. Dit kost tijd, maar de investering werpt later zeker zijn vruchten af. De opdracht is duidelijk op papier weergegeven (zie afbeelding 1). 'Hoe ken je het krijgen?' was een van de interviewvragen van een groepje (opdracht 4), dat middels de verkregen antwoorden een relatie wist te leggen met de schooltaal over het ontstaan van spataderen.

Elk groepje moet ervoor zorgen dat het een goed eindproduct levert en duidelijk laten zien dat er een positieve ontwikkeling is in de onderlinge samenwerking (zie afbeelding 2, 3 en 4). De beoordeling bestond uit vier delen:

- mondelinge weergave van de inhoud;
- presentatie van het materiaal;
- ontwikkeling in samenwerking;
- inhoud van het werkboek.

Na de presentatie kregen zij ook onverwacht een toets met kennisvragen en woordbetekenissen: 'jullie hebben nu zo lang aan het onderwerp gewerkt, dat je er alles van af moet weten, zonder dat je thuis hebt moeten leren'. In eerste instantie is het resultaat nog



Afbeelding 3: Samenwerkend presenteren.

mager. Laat dit niet terugzien in het cijfer, maar praat erover met de leerlingen hoe je het de volgende keer wilt hebben. Hoe meer kinderen begrijpen hoe het een en ander in zijn werk gaat in deze nieuwe aanpak, hoe meer zij allerlei zaken spelenderwijs oppikken en hoe creatiever ze worden.

Concluderend kan ik stellen dat kinderen met behulp van samenwerkend leren en lezen meer zelfvertrouwen krijgen, fouten durven maken en zichzelf weten te corrigeren. Op het schoolplein en in de wijk merk ik steeds meer dat deze kinderen zich bepaalde schooltaal eigen hebben gemaakt. Een teken dat zij hun eigen dagelijkse kennis hebben weten uit te breiden.

Belangrijk is het om in het groepswerk te zorgen dat elk lid een duidelijke eigen taak heeft en tegelijkertijd afhankelijk is van het werk van een ander lid. Daarnaast is het belangrijk om te zorgen dat de voorkennis van kinderen geactiveerd wordt en dat schooltaalwoorden en belangrijke vaktaal regelmatig herhaald worden in verschillende contexten. In kleinere groepjes kan dit gemakkelijk op maat gebeuren.

Verwerkingsmethodes

Een gevarieerd aanbod van verwerkingsmethodes is belangrijk, omdat mensen verschillend zijn in het leren. Leerstof en vaardigheden kunnen bijvoorbeeld aangeboden worden in spelvorm, werkstukken, interviews, werkbezoekjes, foto's en video. Immers de een leert meer van visuele beelden en de ander bijvoorbeeld van auditief aangeboden stof. De een kan zich beter concentreren dan een ander. Dit geldt zowel voor leerlingen als voor mij, als leraar die haar didactische vaardigheid wil vergroten.

Zelf heb ik voor de lessen biologie een aantal spellen gemaakt, zoals een stapelspel over het menselijk lichaam. De diverse functies, liggingen, orgaanstelsels en ziekten, zijn op kaartjes weergegeven, die de kinderen met elkaar bij het juiste orgaan moesten leggen. Er zijn ook kaartjes met spreekwoorden over de organen en aparte kaartjes waarop de betekenis van de spreekwoorden vermeld staat.

Ik had enige lessen nodig, alvorens de 87 kaartjes op het spelbord terecht waren gekomen!

Elk lid van een groepje vulde vervolgens een schema in, waarin onder andere de functies en liggingen verwerkt zijn. In de toetsing heb ik een aantal dingen verwerkt: kennisvragen, zoekvragen (welke zin hoort bij welk orgaan), woordbetekenis en ik heb een tekening laten maken van het menselijk lichaam en de organen.

Een ander spel is een ganzenbord, waarbij de kaartjes opdrachten bevatten, die verwijzen naar bijvoorbeeld bepaalde teksten uit het boek. 'Leg aan je groepje uit wat een stamper is. Lees dan eerst ...'. Alle vragen van de kaartjes heb ik na het spelen laten verwerken in een muurkrant 'de bloem'. Heel leuk hierbij is om net als in een echt ganzenbord (functionele) kaartjes met straf(werk) te bedenken! Vergeet ook vooral niet de humor en de creativiteit.

Yvonne de Jager-Struik, taalcoördinator

Om tot een goed taalbeleid te komen is het voor de school van belang om de knelpunten waar te nemen en te beschrijven, ondanks het feit dat de oplossingen, vanwege de door de overheid gestelde eisen, niet altijd in handen liggen bij de school. Zo is de overgang tussen lagere school en middelbare school, en de overgang tussen basisvorming en beroepsgerichte vorming te groot.

Didactiek

Docenten beschikken niet over voldoende verschillende didactische vaardigheden om bepaalde stof begrijpelijk te maken. Ook de directie bij ons op school ziet dat in. Onlangs constateerde de heer Stoute, directeur van onze school, dat bij een didactiek waarbij een docent alleen maar de verbale uitleg hanteert, de taalachterstand van leerlingen steeds groter wordt. Visualiseren en concretiseren en dezelfde stof met verschillende ingangen benaderen, is onmisbaar bij kinderen van het vmbo.

Veelal houdt een docent geen rekening met het feit dat bepaalde stof elke keer weer, elk jaar weer, herhaald moet worden. Daarbij geldt ook dat een docent die niet iets nieuws toevoegt aan hetgeen hij herhaalt, in de zin

van een andere verwerkmethode, niets nieuws toevoegt voor de leerling.

Methoden

Reeds in 1980 is opgemerkt (De Jager & Schoon) dat methoden niet toereikend zijn. De methoden, zoals deze beschreven zijn in diverse vakboeken en de daarbij behorende doelen, zijn anno 2000 nog steeds gebaseerd op en afgeleid van normen en waarden, die niet aansluiten bij de leefwereld en culturele achtergrond van de kinderen. Ook wordt op geen enkele wijze in de gebruikte methoden de voorkennis van kinderen geactiveerd. Bij bestudering van de methoden blijkt dat het taalgebruik ervan niet of nauwelijks gescreend is: woorden worden vaag of niet uitgelegd. Woorden met dezelfde betekenis worden naast en door elkaar gebruikt (bijvoorbeeld begrijpen en bevatten). Er wordt gebruik gemaakt van een gigantische hoeveelheid vaktermen, die nauwelijks of niet van belang zijn in het toekomstig werkveld en leven van leerlingen. Ter illustratie: twaalf bladzijden in het biologieboek leveren 125 moeilijke woorden op! Woorden die zonder inbedding slechts desoriëntatie en desintegratie veroorzaken bij leerlingen. Kort door de bocht zou je zelfs kunnen stellen 'dat het geweldig is dat er nog kinderen zijn die zich hierdoor heen weten te worstelen!'

In de praktijk betekent het dat leraren (ondersteund door school) zelf veel zullen ontwikkelen.

Leer- en werkklimaat op Vader Rijn

Het Vader Rijncollege onderkent bovengenoemde knelpunten, wetend dat vele punten knellend zullen blijven bestaan. Maar door de hand in eigen boezem te steken, verwachten we een kwalitatief hoger en positiever leerklimaat te scheppen voor onze leerlingen. Met andere woorden: 'als de omstandigheden niet veranderen, dan verander ik zelf'.

Het gaat hierbij onder andere om een verandering in didactische aanpak: samenwerkend leren en diversiteit in didactische vaardigheden. Niet als de zoveelste didactische leerstrategie (lees onderwijstruc), maar



Afbeelding 4: Samenwerkend leren.

als middel om een brug te slaan tussen verschillende denk- en beleavingswerelden. Voor menig leraar en kind geldt dat 'denken een luxe is'. Binnen school bestaan denkwerelden die elkaar niet begrijpen. Er wordt geen tijd uitgetrokken om elkaar te begrijpen. De leerling raakt in verwarring door het verbale en non-verbale verwachtingspatroon van zijn leraar, die – inmiddels frustrerend communicerend met zijn eigen verwarring – gewoon niet weet hoe hij bij de denkwereld van zijn leerling moet aansluiten. 'Ik wist niet dat zij zo leven' geeft aan dat leraren veronderstellingen hebben die niet gebaseerd zijn op realistische waarnemingen.

Door verwerkingsmethoden in groepsverband aan te bieden, leren kinderen dat elk mens zijn eigen kwaliteiten en zijn eigen gebreken heeft. In plaats van het gebruikelijke 'vragen aan de leraar' leren zij om eerst met elkaar te onderzoeken, fouten te maken en de lesstof te begrijpen. Daarnaast is het belangrijk om in het groepswerk sociale vaardigheden te verwerken: luisteren, gezamenlijk tot een oplossing komen, presenteren, geduld uitoefenen, samenwerken, hoe ga je met verwachtingspatronen om, hoe ga je

om met teleurstellingen, verlies en dergelijke.

Op een vmbo-school is het moeilijk om zaken te verbergen, die niet goed gaan in de klas. Kinderen hebben er geen probleem mee om medeleerlingen en andere leraren van de school breeduit te laten weten wat er wel en niet gebeurd is binnen een bepaalde les. Het betekent dan ook dat een leraar, die geen goede relatie heeft met een klas, het moeilijk heeft. Een invoelend team (leiding, leraren en niet-onderwijzend personeel) zoals dat op het Vader Rijncollege aanwezig is, is op zo'n moment erg belangrijk. Een open sfeer, waarin ervaringen worden uitgewisseld en waarbij de drempel laag is voor supervisie-achtige ondersteuning. Ook de ondersteuning van buitenaf, in de vorm van bijvoorbeeld het Centoproject (taalgericht vakonderwijs) is onontbeerlijk om op maat en met kwaliteit te kunnen werken.

Toekomstvisie

Een vmbo-school, zoals het Vader Rijncollege in Utrecht, heeft van oudsher leerlingen die in min of meerdere mate een taalachterstand hebben. Deze taalachterstand kan ver-

oorzaakt worden door het leervermogen van een kind of door de maatschappelijke/culturele omstandigheden waarin het kind leeft. Om te voorkomen dat leerlingen maatschappelijk geïsoleerd raken, heeft de school sinds het midden van de jaren negentig onder andere een taalcoördinator aangesteld die als taak heeft om knelpunten te signaleren, de nationale en internationale ontwikkelingen te volgen, een professionele taalcultuur te scheppen en diverse projecten te initiëren. Een van deze projecten is 'taalgericht vakonderwijs' binnen een meertalige klas, waarin aandacht is voor schooltaal en vaktaal binnen de diverse vakgebieden. De praktijk in de lessen biologie en verzorging laat zien dat taalgericht vakonderwijs gecombineerd kan worden met samenwerkend leren en het activeren van sociale vaardigheden. Het is de bedoeling dat elke vakgroep een visie formuleert ten aanzien van vakinhoud, vakdoelen en didactiek. Uiteindelijk zal de school een eenduidige aanpak moeten hebben ten aanzien van didactiek, waardoor leraren gericht ondersteund en bijgeschoold kunnen worden, in een professionele cultuur: leraren moeten zich geholpen voelen. Daarbij is het belangrijk dat de leraar bereid is om de leefwereld van de leerlingen te leren kennen en in te spelen op de individuele problematiek van leerlingen. Maar ook is het belangrijk dat hij zich laat helpen om een eigen onderwijsidentiteit te ontwikkelen, waarmee hij een zinvolle bijdrage kan leveren aan het leer- en emancipatieproces van leerlingen uit een meertalige en interculturele klas. Binnen de open structuur van het Vader Rijncollege is deze cultuur zeker aanwezig.

Literatuur

- Jager, Y. de & G. Schoon, 'Buitenlanders moeten ook leren' in: *Schoolschrift, informatieblad voor het Utrechts Openbaar Onderwijs*, 1980, nr. 26 (februari).
- Schoon, G., 'Aandacht voor de professionele cultuur', in: *Drijfveer, personeelsmagazine ROC*, Utrecht, nummer 9, 13 maart 2000.

Anne-Mieke Janssen-van Dieten:

Sleutelen aan de leerling of sleutelen aan de les? *Twee invalshoeken voor Content Based Language Instruction nader bekeken*

Hajer e.a. (2000) constateren dat er nog veel moet gebeuren voordat inhoudsgerichte benaderingen gemeengoed zijn geworden en zij spreken daarbij expliciet over analyses van taalaspecten in curricula en voorbeelden van lessen en materialen. Esther Steman heeft in haar doctoraalscriptie Een bewerking van een biologieles volgens twee modellen voor Content-based Language Instruction (1998) geprobeerd een kleine bijdrage te leveren aan het vullen van die leemte. De twee benaderingen die zij toegepast heeft kunnen we benoemen als taalgericht vakonderwijs en inhoudgericht taalonderwijs. Omdat Esther zelf geen tijd had, heeft ze Annemieke Janssen-van Dieten, als haar begeleidster, toestemming gegeven te putten uit het door haar geanalyseerde en ontworpen materiaal.

Toen ik, dat is al weer even geleden, in een nascholingscursus een dag kreeg om de integratie taalonderwijs en vakonderwijs aan de orde te stellen, had ik behoefte aan illustratiemateriaal, dat indertijd nog onvindbaar was. In arren moede besloot ik dat dan maar zelf te maken en koos daarvoor een tekstje over geleedpotige dieren. Ik moet bekennen dat ik dat bij de hand had en dus niet naar de bibliotheek hoefde om biologieboeken na te pluizen, maar dat was niet de voornaamste drijfveer. De belangrijkste reden voor die keuze was dat ik, na zorgvuldige lezing, dacht dat dit wel een tekst was waar ik me geen buil aan kon vallen. Ik wist immers dat taalgericht